

As a result of the research indicates that international law is a tool for the internationalization of domestic law, turning it to the needs of external relations, on the one hand, and to bring a certain level of common standards on the other.

It is noted that recommendatory form of influence of integration of legal processes is the most legally justified for constitutional modernization of the national law enforcement system in modern conditions of European interstate integration, because it allows to take into account useful experiences of the national legal development, to conduct a qualitative comparative legal analysis and choose the best way to further the constitutional modernization of the organization and law enforcement.

Keywords: prosecutors, law enforcement system, law enforcement, the European standards, constitutional modernization

УДК 342.7(477)+342.72/73(438)(043.5)

О. Д. АГЄЄВ

НАУКОВО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ІНСТИТУТ ОМБУДСМАНА З ПИТАНЬ МІГРАЦІЇ»

Розглядаються проблеми методологічних підходів та розширення методологічного інструментарію наукових досліджень до визначення понять категорії «омбудсман» та «інститут омбудсмана з питань міграції». Доведено, що формування поняття «інститут омбудсмана» відбувається із застосуванням широкого переліку основних наукових підходів збору й опрацювання матеріалів правової дійсності та сукупності філософських, загальнонаукових і спеціальних методів. Пропонується авторське визначення поняття «інститут омбудсмана з питань міграції».

Ключові слова: омбудсман, спеціалізований омбудсман, інститут омбудсмана, права людини, міграція, мігрант, методологія, методи, юридична категорія, принципи, законність, незалежність.

Агеев А. Д. Научно-методологические подходы к определению понятия «институт омбудсмана по вопросам миграции»

Рассматриваются проблемы методологических подходов и расширения методологического инструментария научных исследований к определению понятий категории «омбудсман» и «институт омбудсмана по вопросам миграции». Доказано, что формирование понятия «институт омбудсмана» происходит с применением широкого перечня основных научных подходов

© АГЄЄВ Олександр Дмитрович – викладач кафедри конституційного права, історії та теорії держави і права Міжрегіональної академії управління персоналом

сбора и обработки материалов правовой действительности и совокупности философских, общенаучных и специальных методов. Предлагается авторское определение понятия «институт омбудсмана по вопросам миграции».

Ключевые слова: омбудсман, специализированный омбудсман, институт омбудсмана, права человека, миграция, мигрант, методология, методы, юридическая категория, принципы, законность, независимость.

Ageev Oleksandr. Scientific and Methodological Approaches to the definition of «ombudsman on migration issues»

We consider the theoretical and methodological aspects of the ombudsman institution. The problems of methodological approaches and methodological tools expand research to the definitions category of "ombudsman" and "Ombudsman Institute of Migration." It is proved that the formation of the term "Ombudsman institution" is using a wide range of basic scientific approach of gathering and processing of material legal reality and collectively philosophical, general and special methods. Author proposed definition of "institution of ombudsman for migration."

Keywords: ombudsman, the ombudsman model, human rights, migration, the migrant, the principles of legality, independence, methodological aspects, general scientific and special methods.

Сучасний світ, на нинішньому етапі його розвитку, цілком обґрунтовано, можна охарактеризувати як епоху глобальних переміщень і міграції населення, яка уявляє собою комплексне явище та багатогранний процес, що має велике значення для розвитку всіх країн і до якого слід підходити узгоджено, всеохоплююче і виважено, з належним урахуванням соціальних, економічних і екологічних аспектів і в дусі поваги прав людини. В цілому, основні права людини мають універсальне застосування, адже вони мають відношення до всіх і кожного: громадян, іноземців, біженців та шукачів притулку, незалежно від того, законно чи незаконно вони знаходяться на території держави. Крім того, всі людські права - громадянські, політичні, економічні, соціальні і культурні визнаються однаково важливими і не залежними від доктрин або теорій будь-яких держав і урядів. Це знайшло відображення у безлічі резолюцій ООН. Так, Всесвітня Конференція з прав людини в 1993 р. підтвердила, що: «всі права людини універсальні, неподільні, взаємозалежні і взаємопов'язані. Міжнародне співтовариство повинно ставитися до прав людини справедливо і рівним чином. У той час як значення національних і регіональних особливостей має враховуватися, це борг держав, незважаючи на їхні політичні, економічні та культурні системи, покращувати і захищати усі

права людини та фундаментальні свободи»¹. Необхідність дієвого заохочення дотримання і захисту прав людини і основних свобод усіх мігрантів незалежно від їх міграційного статусу і рішення проблем міжнародної міграції на основі співпраці і діалогу і всеосяжного і збалансованого підходу, що характеризується визнанням обов'язків країн походження, транзиту і призначення в справі заохочення дотримання і захисту прав людини всіх мігрантів, а також відмови від підходів, здатних підвищити їх уразливість, визнана і Декларацією за підсумками діалогу на високому рівні з питань міжнародної міграції і розвитку, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 3 жовтня 2013 року².

Розвиток забезпечення дотримання прав людини мігранта вимагає вдосконалення діючих і створення нових дієвих правових механізмів і інститутів, спрямованих на їх забезпечення. Одним з таких інститутів, покликаних забезпечувати додержання та повагу державними органами, органами місцевого самоврядування, посадовими особами прав і свобод людини мігранта, домагатися припинення бюрократичного і всякого іншого свавілля, викорінювати зневагу до законності і й загально визнаних міжнародних принципів ставлення до цієї уразливої групи, являється інститут омбудсмана з питань міграції.

Проблемам методології теорії, техніки, методів і організації науково-дослідної діяльності у сфері правознавства та окремих галузей правової науки присвячені роботи К. Бельського, Х. Бехруз, М. Кельмана, О. Київець, А. Маляренко, В. Нестерович, Н. Пархоменко, П. Рабіновича та ін. Питання правового статусу та функціонування інституту омбудсмана неодноразово входили у предмет досліджень таких авторів, як А. Автономов, О. Батанов, В. Барчук, М. Башимов, В. Бойцова, П. Бромхед, І. Вершиніна, Р. Грегорі, В. Заблоцька, К. Закоморна, Є. Калініна, Е. Лентовські, О. Марцеляк, Н. Наулік, Н. Оніщенко, А. Сунгуров, Н. Хаманєва, А. Хіль-Роблес та ін. Проте серед наукових робіт, присвячених інституту омбудсмана, недостатньо уваги приділяється з'ясуванню основних методологічних підходів до визначення поняття «інститут омбудсмана», не досліджується інститут омбудсмана з питань міграції.

Інститут омбудсмана для всіх країн, окрім Швеції, є «запозиченим» інститутом, розповсюдження якого відбувалося у рамках концепції «дифузії інновацій»³, «імпорту інновацій та імпорту інститутів»⁴ або «рецепції, як процесу запозичення і впровадження

правових цінностей іноземного походження»⁵, яка «полягає насамперед у тому, що це складний процес, який не зводиться до механічного перенесення певних нормативних положень, а включає й подальше засвоєння і використання ідей, принципів, інститутів тощо правової системи інших часів та інших народів»⁶.

Не менш актуальності даний аспект проблематики набуває в контексті демократичної трансформації в Україні в ході якої відбуваються різного роду запозичення в національну правову систему⁷. Запозичення інститутів із-зовні може набувати дві форми: запозичення самих передових інститутів у розвинених країнах безвідносно місцевих умов, існуючих норм, особливо неформальних, інфраструктури, кадрів та ін.; а також запозичення з адаптацією, що є більш продуктивним варіантом⁸. Тут, на думку Ю. Волошина, слід враховувати те, що держави запозичують одна в одної правові норми, інститути, галузі права, але не саму правову систему, під якою розуміють не лише норми, а й механізм їх функціонування в певному суспільстві. Імплементовані у правову систему, норми, набувають національної специфіки⁹.

Як відомо, поява будь-якого нового правового явища завжди викликає необхідність його «становлення» в правовій науці, тобто визначення його поняття в теорії права, отже, збагачення традиційних юридичних понять, вироблення нових загальних положень в теорії права і розвиток юридичної термінології¹⁰. Процес становлення передбачає, передусім, осмислення нової юридичної категорії чи поняття із застосуванням різних науково-методологічних підходів пізнання.

Таким відносно новим поняттям є інститут омбудсмана. Сучасні уявлення про інститут омбудсмана пов'язані з різними варіаціями й розмаїттям методологічних підходів до поняття як інституту омбудсмана в цілому, так і самого терміну «омбудсман». Розширення методологічного інструментарію наукових досліджень, зокрема, у галузі конституційного права, є однією з характерних тенденцій сучасної правової науки. За справедливим зауваженням О. Звонаревої, нині в юридичній науці «склалася ситуація, коли адекватне осмислення політико-правових явищ минулого і сучасність вимагає істотного розширення дослідницького контексту із залученням принципово нових для юридичної науки наукових методів, які носили б парадигмальний

характер»¹¹. Цю думку підтримує й Х. Бехруз, відмічаючи, що «сучасний етап розвитку науки вимагає застосування нового рівня методологічних підходів і принципів, обумовлених складним характером систематизації знань про навколишню реальність, що служить її об'єктом. Це повною мірою відноситься і до гуманітарної, в тому числі і правової сфери знань»¹². Інтерпретація цих змін, на думку І. Словської, як тенденція в динаміці наукової правосвідомості дозволяє розглядати перехід від моністичної методології до методології плюралізму як основного процесу, що характеризує філософсько-методологічну ситуацію у сучасному вітчизняному правознавстві¹³.

Складність тлумачення і формулювання терміну «омбудсман» пов'язана з його використанням в межах різних правових систем та національно-культурних традицій лексико-семантичних понять.

Для аналізу визначення поняття «інститут омбудсмана» з метою формування уяви про його сутність і зміст використовуються основні і спеціальні методи наукового пізнання. Не маючи на меті провести проблемний аналіз визначення методу пізнання, слід погодитися з тим, що метод пізнання - це перш за все розумовий процес, спосіб наукового мислення¹⁴, а методологія - «система координат» в пізнанні явищ, «система пізнавальних установок і механізмів, що сприяють досягненню конкретного предмета пізнання і безпосередньо здійснюють це досягнення відповідно до специфіки предмета і цілям пізнання»¹⁵. Як слушно зазначає О. Київцев, «у певний момент людського розвитку метод перестає бути просто інструментом загальнонаукового пізнання та стає ефективним способом впливу науки на суспільне буття в будь-якій сфері і, власне, тим містком, який з'єднує науку в чистому вигляді з практикою»¹⁶.

Для більш повного розуміння сутності інституту омбудсмана з питань міграції варто зупинитись на дослідженні семантики та етимології терміну «омбудсман». Як відомо, «термін» є узагальненим найменуванням юридичного поняття. Відповідно до «Великого тлумачного словника сучасної української мови» категорія «термін» означає «слово або словосполучення з відтінком спеціального (наукового) його значення, яке уточнюється в контексті будь-якої теорії чи галузі знань, але відносно незалежного від контексту окремого висловлювання»¹⁷. Будучи нерозривно пов'язаним із виробленим юридичною наукою поняттям, термін, за словами В. Савицького, є не

лише представником, його символом у правотворчості, але й засобом встановлення обсягу даного поняття, а також передачі та адекватного сприйняття інформації, яка зосереджена у взаємопов'язаних термінах¹⁸. Саме тому, перш ніж розпочати аналіз змісту будь-якого поняття в праві, потрібно здійснити загальнометодологічне дослідження підходів до формулювання відповідних термінів.

Для методології пізнання юридичної термінології виключне як теоретичне, так і практичне значення має лінгвістичний підхід та семіотика – наука про комунікативні системи і «знаки», що зберігають й передають інформацію, в якості яких можуть виступати слова і словосполучення.

З використанням лінгвістичних методів дослідження та структурно-семіотичного аналізу з'ясуємо етимологію слова «омбудсман». Як відомо, цей термін був запозичений із середньовічної шведської мови і походить від слова „*ombud*” і має декілька значень: представник, агент, делегат, адвокат чи авторитет або особа, якій можна довіряти і яка представляла інтереси інших осіб¹⁹. Із норвезької „*ombud*” перекладається як особа, яка може бути послом чи делегатом, що зверталася до народу із посланням короля. Існують й інші пояснення його походження. Так, на думку В. Бойцової, цей термін має германське походження і його коріння сягають раннього періоду життя германських племен²⁰. Омбудсманом називали особу, яку обирали збирати штрафи з сімей, що були звинувачені у вчиненні злочину, на користь потерпілого чи його сім'ї. А шведи та інші скандинавські народи пристосували це слово до своїх культурних традицій й перекладали його як „повірений”, „управляючий справами”, „довірена особа”. З часом під словом „омбудсман” почали розуміти особу, яка наділена авторитетом і правом представництва громадян, та являється захисником інтересів «слабких» від порушень їх прав з боку «сильних»²¹.

Неадекватність перекладу і розуміння слова „омбудсман” простежується й у англійських країнах. Труднощі перекладу полягали, передусім, із тлумачення суфіксу „-man” („*ombudsman*”), який розглядали як вказівку на чоловічий рід цього слова. У зв'язку з цим для забезпечення гендерної рівності висувалися пропозиції замінити цей термін іншими - „*ombudsperson*”, „*ombuds*” „*ombud*”, а у випадку, якщо посаду омбудсмана обіймала жінка – то „*ombudswoman*”. Про-

тивники таких змін стверджували, що запропоновані замітники слова «омбудсман», навпаки, ще більш підкреслюють сексистські нахили й є не мають сенсу. Оскільки дане слово не є англійським, воно не повинно піддаватися перетворенню. Роз'яснення з приводу гендерної нейтральності слова «омбудсман» надав шведський парламентський омбудсман, котрий зазначив, що за висновками лінгвістичних експертів слова зі шведської мови із суфіксом «-man» (наприклад, «Talman», «fortroendeman» тощо) з гендерної точки зору являються нейтральними²². Однак, Міжнародна Асоціація омбудсманів (International Ombudsman Association (IOA)) має власний погляд на використання альтернативних варіантів слова «омбудсман» й зазначає, що «термін омбудсман використовується для зв'язку з максимально широкою громадськістю і не призначений, щоб перешкоджати іншим особам використовувати альтернативні варіанти. IOA шанобливо визнає, що багато хто на практиці використовують альтернативні форми цього слова, такі як «обудсперсон» чи «омбудс»²³.

Варто зауважити, що розбіжності у написанні слова «омбудсман» характерні й для вітчизняної та російської суспільно-політичної й юридичної літератури. Зокрема, в публікаціях наукового, правового та публіцистичного характеру, використовують два варіанти написання – „омбудсмен” і „омбудсман”. Наприклад, українська «Юридична енциклопедія» (за ред. Ю. Шемшученко)²⁴ та російський сучасний юридичний словник дає написання „омбудсмен”²⁵, тоді, як „Краткий юридический словарь”²⁶ пропонує написання „омбудсман”. Провідні українські науковці доктори юридичних наук О. Батанов²⁷, О. Марцеляк²⁸ та деякі інші, а також Уповноважений Верховної Ради України з прав людини використовують термін „омбудсман”²⁹. А російські науковці у сфері захисту прав людини, зокрема, В. Бойцова, Н. Хаманева та інші, застосовують написання „омбудсмен”³⁰, тоді як інші, наприклад, А. Сунгуров³¹, М. Тимофеев³² - «омбудсман».

Але при всьому розмаїтті використання терміну «омбудсман» спільним є розуміння його сутності як збірного, родового поняття, що слугує для визначення «спеціальної служби, яка не схожа на інші державні та громадські структури, незалежно від офіційно прийнятої її назви»³³.

Відповідно до загального поняття методології як вчення про наукові методи пізнання явищ, про систему наукових принципів, на ос-

нові яких будується дослідження, методологія дослідження інституту омбудсмана, що уможливило пізнання й підсумовування логічних висновків, є вченням про сукупність прийомів, способів і підходів аналізу поняття та сутнісних характеристик цього інституту. Методологічним підґрунтям дослідження категорії «інститут омбудсмана» виступає комплекс таких загальнонаукових методів, як діалектичний, структурно-функціональний, логічних методів теоретичного аналізу, які є основними способами об'єктивного і всебічного пізнання дійсності; а також ряд приватноправових методів, таких як логіко-юридичний, порівняльно-правовий, інституціонального аналізу, які у взаємодії дозволяють забезпечити глибоке дослідження всього комплексу проблеми дослідження, та інші дослідницькі методи, які, на думку П. Рабіновича, умовно можна поділити на емпіричні (способи виявлення, фіксування, збирання, систематизації інформації про факти та явища) і теоретичні (способи пояснення, тлумачення зібраних даних, побудови понять, концепцій, прогнозів та ін.)³⁴.

Поєднання і комплексне використання зазначених методів дозволяє виявити різні підходи до розуміння поняття, сутності, організаційно-правових форм та державницької природи інституту омбудсмана. При цьому визначення ґрунтуються на основі аналізу місця, яке омбудсман посідає у державно-правовій системі, способів його призначення, підзвітності тій або іншій гілці влади, обсягу повноважень та сфери впливу омбудсмана. Переважна більшість наукових досліджень в цьому плані присвячені аналізу діяльності парламентських омбудсманів так званої «загальної» компетенції.

Так, у науковій літературі омбудсман розглядається як служба, як орган представницької чи виконавчої вади, як посадова особа (неупереджений функціонер), як інститут. Наприклад, Міжнародна асоціація юристів визначає омбудсмана як службу, передбачену конституцією чи актом законодавчої влади³⁵; канадський науковець Д. Роуат - як незалежного і неупередженого функціонера законодавчого органу³⁶; В. Барчук визначає омбудсмана як вищу посадову особу³⁷, Н. Хамянова та інші розглядають омбудсмана як незалежну посадову особу³⁸, Американська асоціація адвокатів - як «незалежну, неупереджену особу, яка обіймає посаду високого рівня, і яка уповноважена отримувати і конфіденційно розглядати скарги і заяви, пов'язані з порушенням прав або вчиненням неправомірних дій адмі-

ністрацією, посадовими або іншими особами», А. Сунгуров під омбудсманом розуміє гідну довіри незалежну особу, яка уповноважена парламентом на охорону прав окремих громадян та здійснює опосередкований парламентський контроль у формі широкого нагляду за всіма державними посадами, проте без права зміни прийнятих ними рішень³⁹.

М. Башимов визнає його інститутом, що знаходиться між державою та громадянським суспільством та здійснює забезпечення прав і свобод людини⁴⁰, а Р. Давід, К. ЖофFRE-Спінозі розглядають омбудсману як спеціальний інститут контролю за адміністрацією⁴¹.

Частина науковців стоїть на позиції визнання омбудсману органом. Наприклад, С. Глушкова вважає його «позасудовим органом», незалежним від виконавчої влади, в який громадянам можна звернутися зі своїми скаргами на органи державної влади на безоплатній основі⁴², І. Вершиніна визначає омбудсману як самостійний державний орган, який має особливий статус і не входить в жодну з гілок влади⁴³, К. Закоморна визначає поняття омбудсману як високоавторитетного, незалежного, функціонально самостійного, політично нейтрального державного органу, покликаного забезпечувати реалізацію прав та свобод особи⁴⁴.

На думку О. Марцеляка, омбудсман – це спеціальний контрольно-наглядовий, правозахисний орган державної влади (посадова особа), запровадження якого є реакцією суспільства на недосконалість існуючої в країні правозахисної системи, і є новим, більш ефективним інститутом, який став доповненням до існуючих форм контролю та нагляду у сфері забезпечення прав людини⁴⁵. Він зазначає, що цей інститут поєднує в собі риси державного інституту та інституту громадянського суспільства і має неформальний підхід до своєї діяльності⁴⁶.

Деякі науковці розглядають омбудсману як політичний інститут. Так, М. Заблоцька зазначає, що політичний інститут омбудсману – це «персоніфікований, неформальний, деполітизований, позбавлений адміністративно-владних повноважень інститут громадянського суспільства та держави, який розглядає скарги, виносить представлення, рекомендації, викладає думки, які стосуються посадових осіб та державних органів та здійснює раціоналізуючий та попереджувальний вплив на адміністрацію завдяки високому суспільному авторитету та публічному характеру розслідувань»⁴⁷.

Пояснення такої розрізненості у поглядах науковців щодо визначення поняття «омбудсман» пояснюється, по-перше, тим, що інститут омбудсмана формувався в різних країнах, з різними конституційно-політичними системами, з різним громадським середовищем, правовою культурою та різними філософськими підходами, а, по-друге, правовою природою і характерними особливостями самого інституту омбудсмана, які демонструють його універсальність і можливість модифікації стосовно до потреб тієї чи іншої правової системи.

Така модифікація класичного інституту омбудсмана має прояв у появі різних моделей омбудсмана, зокрема, спеціалізованих омбудсманів, розвиток функціональної спеціалізації яких зумовлюється та підтримується внутрішніми потребами та національними інтересами. До таких спеціалізованих омбудсманів відноситься й омбудсман з питань міграції, що має свою специфічну мету, функції і принципи діяльності щодо забезпечення прав людини-мігранта.

Варто зауважити, що при визначенні поняття спеціалізованого омбудсмана також застосовуються різні підходи, які залежать від моделі й правового статусу того чи іншого омбудсмана, діяльність якого досліджується. Світова практика не виробила єдиної моделі та загально прийнятого статусу спеціалізованих омбудсманів, тому на їх становлення також впливають особливості правових традицій та ідеології держав, в яких запроваджується посада спеціалізованого омбудсмана, та «політико-правові причини внутрішньодержавного розвитку, що обумовлюють їх становлення та розвиток»⁴⁸. До того ж, на відміну від омбудсманів загальної компетенції, спеціалізовані омбудсмани можуть запроваджуватись не тільки законодавчим органом і не тільки на загальнонаціональному рівні, а й на регіональному та муніципальному рівні і входити у структуру територіальної виконавчої влади.

Спеціалізовані омбудсмани визначаються і як посадові особи, і як органи державної чи виконавчої влади, і як інститут. Так, Є. Калініна вважає спеціалізованого омбудсмана незалежною посадовою особою, яка призначається у відповідності до конституції чи іншого нормативно правового акту держави, що має спеціальні повноваження по забезпеченню захисту певних прав і свобод чи прав окремої групи осіб, здійснює контроль за діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування щодо дотримання зазначених прав при формуванні та реалізації державної політики⁴⁹.

С. Грабовський визначає спеціалізованого омбудсмана як орган захисту прав людини, що представляє та відстоює інтереси осіб, які належать до етнічних, мовних та релігійних меншин, а також інтереси корінного населення, людей інших національностей, жінок, дітей та інших вразливих груп, який сприяє здійсненню державної чи соціальної політики, направленої на захист однієї чи декількох таких груп⁵⁰.

Л. Голяк вважає, що інститут спеціалізованого омбудсмана, можна визначити як незалежний, самостійний, публічно-правовий, як правило, державний або громадський інститут, запроваджений з метою забезпечення державного (або прирівняного до нього публічного) захисту прав і законних інтересів осіб, які належать до вразливих верств населення та соціальних груп, їх дотримання та поваги органами державної влади і місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, а також організаціями, установами або іншими інституціями, що спеціалізуються на наданні публічних послуг⁵¹.

Проведений аналіз різних визначень інституту омбудсмана як загальної так і спеціальної компетенції дозволяє виокремити найбільш спільні ознаки, які розкривають сутність омбудсмана: є однією з форм демократичного позасудового контролю за діяльністю органів виконавчої влади для захисту прав громадян, особливою формою врегулювання розбіжностей, що стосуються прав громадян при розгляді їх скарг на порушення прав в різних сферах; є додатковим способом право забезпечення; є публічним, самостійним і незалежним від органа, який його призначає, відкритим і доступним для всіх громадян.

Таким чином, методом синтезу та правового моделювання, можемо визначити поняття інституту омбудсмана з питань міграції – це незалежний, самостійний, персоніфікований, деполітизований спеціальний інститут публічно-правового нагляду за державними структурами різного підпорядкування у сфері здійснення міграційної політики з точки зору дотримання останніми прав людини-мігранта, запроваджений вищим законодавчим органом влади або за згодою останнього, на основі Конституції чи уніфікованого або іншого спеціального нормативного акту, наділений профільними повноваженнями рекомендаційно-поновлювального характеру щодо спеціалізованого захисту прав мігрантів.

1. *Венская Декларация и Программа Действий*. Часть 1, пар. 5. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/viendec93.shtml 2. *Декларация* за підсумками діалогу на високому рівні з питань міжнародної міграції і розвитку /Резолюція ГА ООН 68/4 від 3 жовтня 2013 року. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/migrationdevelop.shtml
3. *Сунгуров А.Ю.* Институт Омбудсмана: эволюция традиций и современная практика (опыт сравнительного анализа). Санкт-Петербург: Норма, 2005. С.28.
4. *Peters B. G., Pierre J.* Institutions and time: Problems of conceptualization and explanation // Journal of Public Administration Research and Theory. Oct. 1998. Vol. 8. No 4. P. 565.
5. *Ткаченко С.В.* Рецепция права: идеологический компонент. Самара: СамГАПС, 2005. С. 5.
6. *Гомонай В.В.* Рецепція права як фактор євроінтеграційних процесів // Порівняльно-аналітичне право. 2013. №1. С.11.
7. *Інтеграційне право в умовах глобалізаційних процесів: концептуальні та методологічні підходи: зб. наук. праць (до 60-річчя зав. каф. конст., адмін. та міжнар. права Маріупольськ. держ. ун-ту, д.ю.н., проф., акад. Укр. акад. наук, Заслуж. діяча науки і техн. М.О. Баймуратова) / за ред. д.ю.н., проф. Ю.О. Волошина. Одеса: Фенікс, 2015. С. 11.*
8. *Ханін І.Г.* Методологічні позиції не-інституціоналізму у вирішенні питань експорту інститутів. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1767>
9. *Волошин Ю. О.* Конституційно-правове забезпечення європейської міждержавної інтеграції: теоретико-методологічні аспекти: монографія / за ред. М. О. Баймуратова. Київ: Логос, 2010. С. 264.
10. *Алексеев С.С.* Общая теория права: в 2-х т. Млсква, 1981. Т.1. С. 81.
11. *Звонарева О. С.* О цивилизационном подходе в теории государства и права // Правоведение. 2003. №4. С. 173.
12. *Бехруз Х.* Аксіологічний підход в структурі порівняльно-правових досліджень // Актуальні проблеми держави і права. 2008. Вип. 40. С. 25.
13. *Словська І.Є.* Методологія наукового аналізу системи парламентаризму // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". 2015. № 825. С. 274.
14. *Бельский К. С., Зайцева Л. А.* Методология и метод познания в праве (общетеоретические аспекты) // Юрид. образование и наука. 2010. № 3. С. 35.
15. *Малахов В. П.* Философия права: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция». Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. С. 45.
16. *Куйвещь О.* Методологія міжнародного права у контексті дослідження джерел міжнародного права: декілька загальних роздумів про вічне // Український часопис міжнародного права. № 1-2/2012. С. 42.
17. *Великий* тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ Перун, 2002. 1440 с.
18. *Савицкий В. М.* Язык процессуального закона. Вопросы терминологии / под ред.: Сухарев А. Я. Москва: Наука, 1987. С. 17.
19. *Всемирная энциклопедия* / [отв. ред. Б.Н. Топорнин]. Москва: Юрист, 2001. С. 841.
20. *Бойцова В.В.* Англосаксонские модели омбудсменов // Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт. Москва: БЕК, 1996. С. 173.
21. *Харитонов О.І., Харитонова С.О.* Порівняльне право Європи: Основи порівняльного правознавства. Європейські традиції. Видання друге, доповнене. Харків: Одисей, 2006. С. 432.
22. *Moore Tim.* Ombudsman Gender Neutral? Providing research and

information services to the Northern Ireland Assembly, 2015. P. 2. **23.** *International Ombudsman Association (IOA)*. URL: <https://www.ombudsassociation.org/Resources/Resource-Library/Tools-for-Ombuds-Office-Operations/Academic-PD.aspx>. **24.** *Юридична енциклопедія*: в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: "Укр. енцикл.", 1998-2004. Т. 4: Н - П. С. 499. **25.** *Большой юридический словарь* / [под ред. А.Я. Сухарева, В.Е. Крутских. - 2-е изд., перераб. и доп.]. Москва: ИНФРА-М, 2002. С. 387. **26.** *Краткий юридический словарь* [Библиотека малых словарей "ИНФРА-М" / М.Е. Волосов, В.Н. Додонов, В.Е. Крутских]. Москва: ИНФРА-М, 2003. С. 198. **27.** *Батанов О. В.* Муниципальный омбудсман як елемент локальної системи захисту прав людини: інституційні та функціональні аспекти // Часопис Київського університету права. 2016. №1. С. 65. **28.** *Марцеляк О.В.* Конституційно-правовий статус інституту омбудсмана: світовий досвід та Українська модель: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.02. Одеса, 2004. С. 2. **29.** *Карпачова Н.* Людське життя - найвища цінність: [Виступ під час представлення першої щорічної доповіді Уповноваженого з прав людини у Верховній Раді України] // Людина і політика. 2000. № 9-10. С. 26. **30.** *Бойцова В.В.* Англосаксонские модели омбудсменов // Служба защиты прав человека и гражданина. Мировой опыт. Москва: БЕК, 1996. С. 173; *Хаманева Н.Ю.* Охрана прав граждан зарубежных стран: институт омбудсмана (Сравнительный аспект) // Сб. обзоров. Москва, 1991. С. 5. **31.** *Сунгуров А.Ю.* Институт Омбудсмана: эволюция традиций и современная практика (опыт сравнительного анализа). Санкт-Петербург: Норма, 2005. С.28. **32.** *Тимофеев М. Т.* Конституционно-правовой институт омбудсмана в странах англосаксонской правовой семьи: на примере Соединенного Королевства и Республики Ирландии: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Москва, 2005. С. 2. **33.** *Хаманева Н.Ю.* Цит. работа. С. 7. **34.** *Рабинович П.М., Хавронюк М.Л.* Права людини і громадянина: навч. посіб. Київ: Атіка, 2004. С. 149. **35.** *American Bar Association.* 2001. "Standards for the Establishment and Operation of Ombuds Offices". URL: <http://www.ombuds-toa.org/downloads/ApprABAStand.doc> **36.** *Rowat D. C.* The Ombudsman, Citizens Defender: Preface to Second Edition. L., 1968. S.XXIV. **37.** *Барчук В.Б.* Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як суб'єкт забезпечення національної безпеки: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Київ, 2006. С. 11. **38.** *Хаманева Н.Ю.* Цит. работа. С. 131. **39.** *Сунгуров А.Ю.* Цит. работа. С. 128. **40.** *Башимов М. С.* Институт омбудсмана в Республике Казахстан // Журнал российского права. 2003. № 12. С.175. **41.** *Давид Р., Жоффре-Спинози К.* Основные правовые системы современности. Москва: Международ. отношения, 1996. С. 66. **42.** *Глушкова С.И.* Права человека в России: теория, история, практика. Екатеринбург: изд-во Гуманитар. Ун-та, 2002. С.134. **43.** *Вершинина И.Ф.* Институт Уполномоченного по правам человека в субъектах Российской Федерации: конституционно-правовое исследование: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Москва, 2009. С.8-10. **44.** *Закоморна К.О.* Институт омбудсмана як засіб забезпечення прав і свобод людини та громадянина (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид.

наук: 12.00.02. Харків, 2000. С. 7. **45. Марцеляк О.В.** Конституційно-правовий статус інституту омбудсмена: світовий досвід та Українська модель: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: спец.: 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право». С. 12. **46. Марцеляк О.В.** Роль Уповноваженого з прав людини у розбудові демократії в Україні. Харків: Вид-во НУВС, 2007. С.7. **47. Заблоцька Н.В.** Інститут Уповноваженого з прав людини як предмет політологічного дослідження // Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2010. Вип.1. С.241. **48. Калинина Е. Г.** Специализированные Уполномоченные по правам человека в России и за рубежом: сравнительно-правовое исследование.: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.02. Екатеринбург, 2016. С. 12. **49.** Там же. **50. Грабовский С.И.** Совершенствование специализированного института Уполномоченного по правам человека в России: проблемы и перспективы дальнейшего развития // Вестник Российского государственного торгово-экономического университета. 2009. №6 (33). С.149. **51. Голяк Л.В.** Інститут спеціалізованого омбудсмена: світовий досвід організації та діяльності: монографія. Львів: Видавництво «ЗУКЦ», 2011. С. 38.

Ageev Oleksandr. Scientific and Methodological Approaches to the definition of "ombudsman on migration issues "

The article analyses theoretical and methodological aspects of the ombudsman institution. The problems of methodological approaches and methodological tools expand research to the definitions category of "ombudsman" and "Ombudsman Institute of Migration." It is proved that the formation of the term "Ombudsman institution" is using a wide range of basic scientific approach of gathering and processing of material legal reality and collectively philosophical, general and special methods. Author proposed definition of "institution of ombudsman for migration."

The development of the legal system of each State is directly linked with the effective mechanisms of protection of human rights and fundamental freedoms. For a civilized society man, his rights and fundamental freedoms are the highest values and all necessary and possible measures are taken in order to create the most effective mechanisms to protect human rights and fundamental freedoms. The rapid development of democratic values throughout the world requires improvement of the existing and creation of new legal mechanisms aimed at ensuring human rights. In the legal systems of civilized countries, the institution of the Ombudsman is considered to be one of the most important mechanisms for protecting human rights and fundamental freedoms and for strengthening the legality in the activities of public authorities. Of course, in the Ukraine, where democratic values are rapidly evolving, exists the institution of the Ombudsman, that successfully functions. The purpose of this article is to show the importance of the institution of the Ombudsman on migration issues, to reveal the characteristics of the activities of Ombudsmen from different countries. One source provides the following comment regarding the word 'ombudsman' and background to the 'modern' use of the term. The word "Ombudsman" can be found in Old Swedish as the word umbudsmann (accusative) and as umbuds man, meaning "representative".

The modern meaning of the term emerged when the Swedish Parliament appointed an Ombudsman in 1809 to safeguard the rights of citizens through establishment of a supervisory agency independent of the executive branch. It has been argued that, based upon its Scandinavian roots, the word ombudsman is gender-neutral in origin, as the 'man' suffix itself is gender neutral. The International Ombudsman Association, for example, has stated that: The word "Ombudsman" is Scandinavian and means "representative" or "proxy." The term is gender-neutral in origin and is used by the International Ombudsman Association (IOA) to communicate to the widest possible community. Variations of the term exist (i.e. ombuds, ombudsperson) and are common among those practicing in the ombudsman field. Responding to a question regarding the gender neutrality of the word ombudsman and similar words with the suffix '-man', the Swedish Parliamentary Ombudsman has, in the past, written that the 'Government's linguistic experts had stated that ombudsman and other similar words with the suffix -man. i.a. [sic] talman, talesman, fortroendeman, are gender neutral in the Swedish Language. Regarding, the word ombudsman and alternatives, the International Ombudsman Association (IOA) states that 'The term ombudsman is used to communicate to the widest possible community and is not intended to discourage others from using alternatives. IOA respectfully acknowledges that many practitioners use alternative forms of this word, such as ombuds or ombudsperson'.

This article tries to broaden the academic literature and also the academic debate about ombudsman institutions and their powers and roles. As the explanatory articles on the ombudsman institutions have mostly been written by the ombudsmen themselves or members of their staff, another 'non-ombudsman personal' view on this topic can point to the specifics of these institutions as seen from the 'outside'.

Keywords: ombudsman, the ombudsman model, human rights, migration, the migrant, the principles of legality, independence, methodological aspects, general scientific and special methods.

УДК 342.4; 341.1/8

В. С. МОГІЛЕВСЬКИЙ

ГЛОБАЛЬНИЙ КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМ: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ ТА ТЛУМАЧЕННЯ

Досліджуються теоретичні підходи до розуміння та тлумачення феномену глобального конституціоналізму. Досліджується його органічний зв'язок з загальним конституціоналізмом. Доводиться, що у нормативному розумінні глобальний конституціоналізм виникає на стику та в результаті взаємодії міжнародного публічного права, інтеграційного права і національ-

© **МОГІЛЕВСЬКИЙ Всеволод Сергійович** – аспірант Інституту законодавства Верховної Ради України